

JURISPRUDENȚĂ

Din jurisprudența recentă a Curții Europene a Drepturilor Omului

1. Lipsa unui conflict jurisprudențial în sine. Soluții divergente determinate de modul în care instanțele au apreciat circumstanțele fiecărei cauze decizia de inadmisibilitate în cauza *Stana Neghea și alți 6 reclamanți c. României*

*(cu notă de Dragoș Călin, judecător,
Curtea de Apel București)*

Decizia de inadmisibilitate din 11 septembrie 2012, din cauza *Stana Neghea și alți 6 reclamanți împotriva României* (cererea nr. 28699/09) are ca obiect plângerile mai multor foști ingineri proiectanți, care au primit, de-a lungul carierei profesionale, o parte semnificativă a retribuțiilor lunare în acord global, conform art. 12 alin. 1 lit. a) din Legea retribuirii după cantitatea și calitatea muncii nr. 57/1974, sumele nefiind incluse în calculul pensiilor, efectuat în baza Legii nr. 19/2000.

Prezentarea deciziei

Pe baza documentelor eliberate de foștii angajatori, care atestau structura și componența veniturilor realizate, reclamanții au solicitat autorităților competente să le recalculeze pensiile, cu scopul de a se lua în considerare și o parte dintre venituri obținute în “acord global”. Reclamanții au susținut că veniturile în “acord global” ar trebui să fie luate în considerare, întrucât au avut un caracter permanent, în sensul O.U.G. nr. 4/2005, angajatorii au plătit contribuțiile obligatorii la asigurările sociale, în temeiul Decretului nr. 389/1972, în vigoare la momentul în

care reclamanții aveau calitatea de salariați, în plus, excluderea unor astfel de venituri din calculul pensiilor încalcă principiul contributivității prevăzut de art.2 din Legea nr. 19/2000. Această abordare a fost urmată de alte instanțe, care au admis cererile identice ale foștilor colegi ai reclamanților.

La 18 august 2009, Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a formulat recurs în interesul legii, apreciind că nu există un punct de vedere unitar cu privire stabilirea și recalcularea pensiilor din sistemul public provenite din fostul sistem al asigurărilor sociale de stat, prin luarea în considerare a formelor de retribuire obținute în acord global, prevăzute de art.12 alin.1 lit. a) din Legea nr. 57/1974 privind retribuirea după cantitatea și calitatea muncii. Astfel, s-a arătat că unele instanțe de judecată au considerat că la stabilirea și recalcularea pensiilor din sistemul public, provenite din fostul sistem al asigurărilor sociale de stat, casele județene de pensii au obligația să valorifice și veniturile suplimentare obținute în acord global.

La 16 noiembrie 2009, Înalta Curte de Casație și Justiție a respins recursul în interesul legii, reținând următoarele:

”Ansamblul dispozițiilor cuprinse în art. 164 alin. 1, 2, 3 din Legea nr. 19/2000 și în O.U.G. nr. 4/2005 stabilește care sunt veniturile ce constituie baza de calcul a drepturilor de pensie. Astfel, în privința perioadelor anterioare datei de 1 aprilie 2001 (când a intrat în vigoare Legea nr. 19/2000) sunt incidente dispozițiile

tranzitorii cuprinse în art. 164 din acest act normativ, care permit valorificarea în procesul de stabilire a punctajelor anuale doar a veniturilor obținute ce au făcut parte din baza de calcul a pensiilor conform legislației anterioare. Pe de altă parte, în privința recalculării drepturilor la pensie, O.U.G nr. 4/2005 prevede la pct. VI al anexei că formele de retribuire în acord nu sunt luate în calcul la stabilirea punctajului mediu anual, întrucât nu au făcut parte din baza de calcul a pensiilor, conform legislației anterioare datei de 1 aprilie 2001. Prin urmare, este evident că textele de lege enunțate, fiind clare și lipsite de echivoc, nu suntem în prezența unei ambiguități de reglementare, astfel încât nu se poate considera că problema de drept supusă examinării este susceptibilă de a fi soluționată diferit de instanțele judecătorești, iar dispozițiile art. 329 din Codul de procedură civilă nu sunt aplicabile.” Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție nu a fost publicată în Monitorul Oficial.

La 6 iulie 2011, Procurorul General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a formulat un nou recurs în interesul legii, menționând că, în urma verificării jurisprudenței la nivel național, cu privire la stabilirea și recalcularea pensiilor din sistemul public provenite din fostul sistem al asigurărilor sociale de stat, prin luarea în considerare a formelor de retribuire obținute în acord global, prevăzute de art. 12 alin. 1 lit. a) din Legea retribuirii după cantitatea și calitatea muncii nr. 57/1974, a fost relevată o practică neunitară.

De această dată, recursul a fost admis de Înalta Curte de Casație și Justiție, la 17 octombrie 2011. Înalta Curte a considerat, prin Decizia publicată în Monitorul Oficial la 22 noiembrie 2011, că ”neluarea în considerare a unor sume care au constituit baza de calcul al contribuției de asigurări sociale echivalează cu o încălcare a principiului

contributivității, având drept finalitate nerealizarea scopului avut în vedere de legiuitor (drepturi de pensie calculate conform contribuției de asigurări sociale) și crearea unei discriminări între persoanele care au realizat stagii de cotizare anterior și ulterior intrării în vigoare a Legii nr. 19/2000, O.U.G. nr. 4/2005 fiind emisă în considerarea atingerii scopului fundamental al înlăturării inechităților dintre persoanele pensionate sub imperiul Legii nr. 3/1977, în raport cu cele pensionate sub imperiul legii noi, Legea nr. 19/2000, în ceea ce privește cuantumul acestor drepturi. Astfel, în condițiile în care se constată de către instanțele investite cu cereri de recalculare a pensiilor că pentru sumele salariale, reprezentând venituri suplimentare pentru munca în acord, angajatorul a plătit contribuția de asigurări sociale la sistemul public de pensii, că aceste drepturi salariale suplimentare au fost incluse în salariul de bază brut, că bugetul asigurărilor sociale a fost alimentat cu contribuția de asigurări sociale plătită de către angajator, aferentă veniturilor salariale suplimentare obținute de către salariați, este firesc ca o parte din această contribuție să revină foștilor salariați, în prezent pensionați, și să fie avută în vedere la recalcularea drepturilor de pensie, conform Legii nr. 19/2000 și O.U.G. nr. 4/2005.”

Reclamanții au pretins că soluțiile pronunțate în acțiunile lor au fost rezultatul unei interpretări greșite dată dispozițiilor relevante de către instanțele judecătorești naționale, iar în alte cauze similare s-a ajuns la un rezultat diferit bazat pe o interpretare diferită a aceluiași dispoziții legale. Ca atare, au considerat că au fost discriminați în raport cu alți pensionari, ale căror cereri similare au fost admise de alte instanțe din țară, prin hotărâri pronunțate în perioada 2007-2011, fapt care confirmă existența unei profunde și persistente divergențe în jurisprudența

curților de apel din întreaga țară. Petenții au invocat dispozițiile art. 6 par. 1 și art. 14 din Convenție, respectiv art. 1 din Protocolul adițional nr. 12 la Convenție, și au susținut că au fost lipsiți de nedrept de o parte din pensiile lor, cu încălcarea art. 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție.

Curtea a reiterat de la bun început faptul că rolul său nu este acela de a se pronunța asupra erorilor de fapt sau de drept pretins comise de o instanță națională, putând efectua acest lucru doar în măsura în care s-ar fi încălcat drepturile și libertățile protejate de Convenție (**García Ruiz c. Spaniei [MC]**, par. 28). Acest rol, respectiv interpretarea legislației interne, revine autorităților naționale, în special instanțelor, Curtea urmând a verifica dacă efectele unei astfel de interpretări sunt compatibile cu Convenția, cu excepția situațiilor de evident arbitrar, atunci când Curtea poate chiar pune la îndoială interpretarea dreptului intern de către instanțele naționale (**Nejdet Şahin și Perihan Şahin c. Turciei [MC]**, par. 49-50, 20 octombrie 2011).

Posibilitatea unui conflict între hotărârile judecătorești reprezintă o trăsătură inerentă a oricărui sistem judiciar care are la bază mai multe curți de apel, cu autoritate asupra razei lor de competență teritorială. Astfel de diferențe pot apărea, de asemenea, în cadrul aceleiași instanțe. Însă, în sine, acest fapt nu poate fi considerat drept unul contrar Convenției. Pentru a verifica dacă pronunțarea unor soluții diferite în cazuri similare, reprezintă sau nu o încălcare a dreptului la un proces echitabil, sub aspectul nerespectării principiului securității raporturilor juridice, instanța europeană analizează în primul rând dacă a existat la nivel intern o divergență „**profundă și persistentă**”, dacă dreptul intern prevede un mecanism pentru unificarea acestor practici și, în ultimul rând, dacă acest mecanism a

funcționat eficient în speță (**Albu și alții c. României**, 10 mai 2012, par. 34).

În prezenta cauză, Curtea a reținut, în primul rând, faptul că reclamantii sunt pensionari care, urmare a modificării legislației relevante, au solicitat ca o parte din veniturile lor permanente, câștigate de-a lungul carierei profesionale, să fie luate în considerare în calculul pensiilor, alături de salariul de bază. Aceștia au susținut că, la nivel național, în timp ce unele dintre curțile de apel sau complete ale curților de apel au constatat că astfel de venituri nu ar trebui să fie incluse în procesul de recalculare, alte curți de apel sau alte complete din cadrul aceleiași curți de apel au stabilit că veniturile din acord global ar trebui să fie luate în considerare și, astfel, pensiile unor foști colegi au crescut. Această situație a început în 2007 și a continuat până la soluționarea recursului în interesul legii, respectiv publicarea soluției în Monitorul Oficial, la 17 octombrie 2011.

Curtea a observat că, la nivel național, casele de pensii în mod constant au constatat că astfel de venituri nu ar trebui să fie luate în considerare în recalcularea pensiilor. Mai mult, chestiunea în litigiu nu a fost determinată de existența unor prevederi legale ambigue, ci mai degrabă prin aplicarea legislației relevante pentru circumstanțele individuale ale fiecărei cauze. În consecință, problema de drept ridicată de prezenta cauză nu se referă la *un conflict jurisprudență în sine*, ci mai degrabă la o situație în care instanțele judecătorești naționale au pus în aplicare o dispoziție clară a legii, în cauze în care circumstanțele de fapt erau diferite (*mutatis mutandis*, **Erol Uçar c. Turciei** (dec.), 29 septembrie 2009).

În acest context, Curtea a notat existența celor două recursuri în interesul legii, exercitate pentru a unifica interpretarea unor dispoziții legale; în timp ce primul recurs în interesul legii a fost respins, deoarece dispozițiile legale au

fost considerate de către cea mai înaltă instanță ca fiind lipsite de ambiguitate, ca urmare a persistenței unor soluții divergente pronunțate de instanțele judecătorești din întreaga țară, în cazuri similare, doi ani mai târziu, al doilea recurs în interesul legii a fost admis. Înalta Curte de Casație și Justiție a considerat că interpretările diferite ale instanțelor nu derivau din existența unor dispoziții legale neclare, ci din modul în care instanțele aplicau legea la circumstanțele individuale ale cererilor aflate pe rolul lor.

Curtea a reținut că, într-un astfel de domeniu important și complex precum asigurările sociale, schimbările frecvente legislative pot duce la o abordare oarecum incoerentă. Cu toate acestea, în speță, reclamanții nu au invocat o incertitudine juridică generală, ce rezultă dintr-o legislație incoerentă (*Maria Atanasiu și alții c. României*, par. 221, 12 octombrie. 2010). Reclamanții s-au limitat să se plângă de modul în care cauzele lor au fost instrumentate de instanțele naționale, în aplicarea dispozițiilor legale relevante. Deși este adevărat că situația invocată a persistat patru ani, nu poate fi trecut cu vederea faptul că în acest interval de timp, Înalta Curte de Casație și Justiție a pronunțat două hotărâri în materie, identificând, de fiecare dată, faptul că motivul care a determinat problema nu a fost legea în sine, ci mai degrabă modul în care fiecare instanță a apreciat circumstanțele fiecărei cauze și, prin urmare, au aplicat legea în vigoare la momentul respectiv. Prin urmare, Curtea a constatat că Înalta Curte de Casație și Justiție a reacționat în mod corespunzător, oferind orientări fără echivoc instanțelor naționale în soluționarea cererilor individuale aflate pe

rolul lor (*Albu și alții c. României*, par. 38).

Mai mult, toți reclamanții din cauzele de față au beneficiat de proceduri contradictorii, în care au fost în măsură să facă dovada cererilor formulate, argumentele lor fiind examinate în mod corespunzător de instanțele de judecată. În același timp, concluziile instanțelor de judecată și interpretarea dată legii naționale în cauză nu poate fi considerată drept vădit arbitrară sau nerezonabilă.

Ca atare, plângerile reclamanților sunt în mod vădit nefondate, motiv pentru care au fost respinse, ca inadmisibile, în temeiul art. 35 par. 3 și par. 4 din Convenție.

Notă:

Decizia este una extrem de interesantă, Curtea apreciind că problema de drept ridicată nu se referă la *un conflict jurisprudență în sine*, ci mai degrabă la o situație în care instanțele judecătorești naționale au pus în aplicare în mod diferit o dispoziție clară a legii, în cauze în care circumstanțele de fapt erau diferite, aspect strâns legat de faptul că reclamanții nu au invocat o incertitudine juridică generală, ce ar fi rezultat dintr-o legislație incoerentă.

Soluția reprezintă un *balon nesperat de oxigen* pentru instanțele interne, confruntate cu serioase probleme de aplicare a legii și hotărâri contradictorii în diverse materii, chiar și în situații în care, precum în speță, Înalta Curte de Casație și Justiție¹⁷³ constata că „textele de lege enunțate, fiind clare și lipsite de echivoc, nu suntem în prezența unei ambiguități de reglementare, astfel încât nu se poate considera că problema de drept supusă examinării este susceptibilă de a fi soluțio-

¹⁷³ Decizia nr. 30 din 16 noiembrie 2009 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție Secțiunile Unite

nată diferit de instanțele judecătorești, iar dispozițiile art. 329 din Codul de procedură civilă nu sunt aplicabile”, pentru ca, ulterior, să realizeze o analiză complexă a dispozițiilor amintite, pronunțând o soluție care nu prea este în concordanță cu textul lipsit de ambiguități de reglementare¹⁷⁴, interpretat chiar în mod contrar, chestiune care a scăpat analizei extrem de minuțioase, în alte vremuri, a instanței de la Strasbourg.¹⁷⁵

În concluzie, e de remarcat că evoluțiile recente ale jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului îi fac tot mai triști pe justițiabili și resuscitează constant optimismul autorităților publice.

2. Lipsa unei divergențe „profunde și persistente” a practicii judiciare a instanțelor naționale decizia de inadmisibilitate în cauza *Ioan Radu și alți 30 de reclamânți c. României*

(cu notă de Dragoș Călin, judecător, Curtea de Apel București)

Decizia de inadmisibilitate din 11 septembrie 2012, din cauza *Ioan Radu și alți 30 de reclamânți împotriva României* (cererea nr. 35526/09), are ca obiect plângerile foștilor salariați ai S.C. Petrom S.A., societate cu capital mixt, privat și public, concediați în perioada 2005-2007, alături de mai multe mii de angajați din întreaga țară, pe fondul unui amplu proces de restructurare.

Prezentarea deciziei

La 21 aprilie 2005, societatea și reprezentanții salariaților au convenit și adoptat, ca o anexă la Contractul colectiv

de muncă, un “Plan social”, care prevedea, între altele, un sistem compensatoriu în cazul concedierii pentru motive care nu țin de persoana salariatului, era mai favorabil decât cel prevăzut în Contractul colectiv de muncă.

În urma concedierii, toți reclamanții au primit despăgubiri, potrivit Planului social. Cu toate acestea, au formulat acțiuni în instanță împotriva Petrom, pentru ca aceasta să fie obligată, în plus față de plățile compensatorii primite, și la indemnizațiile compensatorii prevăzute de Contractul colectiv de muncă.

Prin hotărâri judecătorești irevocabile, pronunțate între 2008 și 2010 de mai multe curți de apel, acțiunile reclamanților au fost respinse, motivat de faptul că Planul social a oferit un regim compensatoriu mai favorabil, care l-a înlocuit, deci nu îl putea cumula, pe cel prevăzut de Contractul colectiv de muncă.

Majoritatea instanțelor au respins aceste cereri. Totuși, două decizii irevocabile, pronunțate la 16 martie 2009 de Curtea de Apel Craiova și, respectiv, la 25 noiembrie 2009, de Curtea de Apel Oradea, au ajuns la o concluzie diferită și cererile s-au admis.

Reclamanții au pretins că soluțiile date acțiunilor lor au fost rezultatul unei interpretări greșite dată dispozițiilor relevante de către instanțele judecătorești naționale, iar în acele cauze similare s-a ajuns la un rezultat diferit bazat pe o interpretare diferită a aceluiași dispoziții legale. Ca atare, au considerat că au fost discriminați în raport cu alți angajați ai societății, ale căror cereri similare au fost admise de alte instanțe din țară.

¹⁷⁴ Formele de retribuire în acord global au fost exceptate de legiuitor, în mod expres, de la calculul pentru stabilirea punctajului mediu anual, întrucât nu au făcut parte din baza de calcul al pensiilor, conform legislației anterioare datei de 1 aprilie 2001, iar drepturile bănești obținute în acord global erau venituri suplimentare, ca parte variabilă a retribuției,

și nu au fost înscrise în cartelele de muncă.

¹⁷⁵ Decizia nr. 19 din 17 octombrie 2011 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 824 din 22 noiembrie 2011

Petenții au invocat dispozițiile art. 6 par. 1 și art. 14 din Convenție, respectiv art. 1 din Protocolul adițional nr. 12 la Convenție, și au susținut că au fost lipsiți de nedrept de plățile compensatorii prevăzute de Contractul colectiv de muncă, cu încălcarea art. 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție.

Guvernul a susținut că aceste cereri sunt inadmisibile sau vădit nefondate, întrucât reclamanții nu au suferit un prejudiciu semnificativ. De asemenea, unele cereri ar trebui să fie respinse, din pricina neepuizării căilor de recurs interne. Hotărârile instanțelor interne prin care s-a ajuns la o concluzie diferită în cazuri similare cu acele ale reclamanților au fost izolate și nu s-ar putea considera că au creat un conflict de interpretare a legii. Mai mult decât atât, au existat numeroase hotărâri judecătorești care au respins cererile privind plata de despăgubiri pentru concedierile efectuate de Petrom în perioada 2005-2007. Majoritatea instanțelor au avut o abordare constantă și coerentă, respectiv au reținut faptul că plățile compensatorii prevăzute de Planul Social și de Contractul colectiv de muncă nu se puteau efectua cumulativ. Hotărârile izolate, care au ajuns la o concluzie diferită de cea a majorității largi a instanțelor judecătorești, au fost pronunțate de alte instanțe decât cele care au soluționat cauzele reclamanților. În toată țara, au existat doar două decizii prin curțile de apel au ajuns la o concluzie irevocabilă diferită și chiar și aceste decizii au fost izolate în cadrul aceleiași curți de apel.

Curtea a reiterat de la bun început faptul că rolul său nu este acela de a se pronunța asupra erorilor de fapt sau de drept pretins comise de o instanță națională, putând efectua acest lucru doar în măsura în care s-ar fi încălcat drepturile și libertățile protejate de Convenție (**García Ruiz c. Spaniei [MC]**, par. 28). Acest rol, respectiv interpretarea

legislației interne, revine autorităților naționale, în special instanțelor, Curtea urmând a verifica dacă efectele unei astfel de interpretări sunt compatibile cu Convenția, cu excepția situațiilor de evident arbitrar, atunci când Curtea poate chiar pune la îndoială interpretarea dreptului intern de către instanțele naționale (**Nejdet Şahin și Perihan Şahin c. Turciei [MC]**, par. 49-50, 20 octombrie 2011).

Posibilitatea unui conflict între hotărârile judecătorești reprezintă o trăsătură inerentă a oricărui sistem judiciar care are la bază mai multe curți de apel, cu autoritate asupra razei lor de competență teritorială. Astfel de diferențe pot apărea, de asemenea, în cadrul aceleiași instanțe. Însă, în sine, acest fapt nu poate fi considerat drept unul contrar Convenției. Pentru a verifica dacă pronunțarea unor soluții diferite în cazuri similare, reprezintă sau nu o încălcare a dreptului la un proces echitabil, sub aspectul nerespectării principiului securității raporturilor juridice, instanța europeană analizează în primul rând dacă a existat la nivel intern o divergență „**profundă și persistentă**”, dacă dreptul intern prevede un mecanism pentru unificarea acestor practici și, în ultimul rând, dacă acest mecanism a funcționat eficient în speță (**Albu și alții c. României**, 10 mai 2012, par. 34).

În cauza de față, Curtea a reținut că reclamanții, angajați ai Petrom, au fost concediați în perioada 2005-2007, în împrejurări similare. Pretinzând că au fost dreptul atât la despăgubirile prevăzute de Planul social și la cele din Contractul colectiv de muncă, au depus cereri la instanțele naționale, care au fost respinse în perioada 2008-2010. Din informațiile prezentate de părți, reiese că majoritatea instanțelor din țară au pronunțat hotărâri similare, angajații concediați neputând beneficia concomitent de plățile prevăzute de Planul social și Contractul colectiv de muncă. Doar două decizii ale instanțelor

interne, irevocabile, au ajuns la o concluzie diferită.

În lumina celor de mai sus, Curtea a constatat că nu au existat diferențe profunde și nici de lungă durată în jurisprudența instanțelor naționale, cu privire la problema în discuție. Mai mult, toți reclamantii din cauzele de față au beneficiat de proceduri contradictorii, în care au fost în măsură să facă dovada cererilor formulate, argumentele lor fiind examinate în mod corespunzător de instanțele de judecată. În același timp, concluziile instanțelor de judecată și interpretarea dată legii naționale în cauză nu poate fi considerată drept vădit arbitrară sau nerezonabilă.

În ce privește faptul că reclamantii s-au plâns că instanțele judecătorești naționale i-au privat de despăgubirea prevăzută de Contractul colectiv de muncă, Curtea a reamintit că privarea de proprietate menționată în a doua teză a dispoziției art. 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție, invocată de reclamantii, se referă, în primul rând, la exproprierea în scop de utilitate publică, iar o hotărâre judecătorească privind o creanță asupra căreia una din cele două părți este proprietar, în baza normelor de drept privat, nu poate fi văzută ca reprezentând o ingerință nejustificată a statului asupra dreptului de proprietate al părților, fiind atribuția instanțelor de a soluționa astfel de litigii (*Garzièiæ c. Muntenegrului*, 21 septembrie 2010, par. 37; *H. c. Regatului Unit*, decizia Comisiei din 4 iulie 1983, *Bramelind și Malmström c. Suediei*, decizia Comisiei din 12 octombrie 1982). Aceeași constatare este incidentă în speță, instanțele pronunțându-se asupra drepturilor părților în raporturile de drept privat.

În cele din urmă, Curtea a mai constatat că nu există vreo probă în cauză asupra discriminării suferite de reclamantii.

Ca atare, plângerile reclamantilor sunt în mod vădit nefondate, motiv pentru care au fost respinse, ca inadmisibile, în temeiul art. 35 par. 3 și par. 4 din Convenție.

Notă:

Prezenta decizie de inadmisibilitate se pronunță în contextul în care, în România, problema practicii judecătorești neunitare este una de sistem, fiind reținută constant de Rapoartele intermediare al Comisiei Europene privind progresele realizate în cadrul Mecanismului de cooperare și verificare.

Ca principiu, Curtea admite că la nivelul instanțelor interne pot apărea opinii diferite în privința aceleiași probleme de drept, aceste divergențe fiind tolerate atunci când dreptul intern prevede mecanisme de unificare a lor, într-un timp rezonabil, dar analizează dacă a existat la nivel intern o divergență „**profundă și persistentă**”, dacă dreptul intern prevede un mecanism pentru unificarea acestor practici și dacă acest mecanism a funcționat eficient în speță.

O serie de hotărâri recente ale Curții Europene a Drepturilor Omului au tratat astfel de situații.

Prin decizia de inadmisibilitate pronunțată la 6 septembrie 2011 în cauza **Zelca și alții împotriva României**¹⁷⁶, Curtea a constatat neîncălcarea de către Statul român a dispozițiilor art. 6 par. 1 din Convenție, sub aspectul respectării principiului securității raporturilor juridice prin prisma jurisprudenței pretins divergente. Curtea a reținut că reclamantii au beneficiat de garanțiile unui proces

¹⁷⁶ A se vedea Alexandra Neagu, *Recursul în interesul legii reglementat de dispozițiile art. 329 din Codul de procedură civilă reprezintă o cale eficientă de unificare a practicii judiciare naționale*, Revista JurisClasor CEDO - Septembrie 2011, [\[/hotararicedo.ro/index.php/news/2011/09/recursul-in-interesul-legii-reglementat-de-dispozitiile-art.-329-cpc-reprezinta-o-cale-eficienta-de-unificare-a-practicii-judiciare-nationale\]\(http://hotararicedo.ro/index.php/news/2011/09/recursul-in-interesul-legii-reglementat-de-dispozitiile-art.-329-cpc-reprezinta-o-cale-eficienta-de-unificare-a-practicii-judiciare-nationale\) \[accesat ultima dată la 25.09.2012\].](http://</p></div><div data-bbox=)

echitabil, fiind parte la un proces ținut pe baze de oralitate, publicitate și contradictorialitate, părțile fiind în măsură să își expună argumentele apreciate ca fiind pertinente și concludente de pe poziții de egalitate cu partea adversă. Mecanismul intern prevăzut de articolul 329 din Codul de procedură civilă drept cale de unificare a practicii judiciare, și-a dovedit eficiența, având în vedere că, într-o perioadă relativ scurtă de timp, a pus capăt soluțiilor divergente pronunțate la nivelul țării în materia drepturilor salariale convenite funcționarilor publici.

Hotărârea din 10 mai 2012 a Curții Europene a Drepturilor Omului, pronunțată în cauza **Albu și alții împotriva României**¹⁷⁷ a constatat, la rândul său, neîncălcarea de către Statul român a art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, sub aspectul respectării principiului securității raporturilor juridice. În aceasta cauză, Curtea a reținut că la nivelul anilor 2008-2009 a existat o abordare divergentă din partea instanțelor naționale sub aspectul îndrituirii funcționarilor publici de a primi două tipuri de sporuri. Potrivit datelor furnizate de Guvern, chiar înainte de pronunțarea recursului în interesul legii, Curțile de Apel Alba Iulia, Galați, Bacău, București, Constanța, Cluj și Ploiești respingeau în mod constant și unitar pretențiile funcționarilor publici de acordare a sporurilor, în timp ce Curtea de Apel Timișoara, c care s-a pronunțat și în cererea formulată de reclamant, prin două hotărâri din 2008, de același complet de judecată care a soluționat și cererea reclamantilor, a admis pretenții similare.

O situație asemănătoare a constatat și decizia de inadmisibilitate din 11 septembrie 2012, din cauza **Ioan Radu și alții 30 de reclamanti împotriva României** (cererea nr. 35526/09).

S-ar putea să fie, totuși, un aspect izolat în practica instanțelor de dreptul muncii legată de nenumăratele tipuri de acțiuni în care societatea Petrom a avut sau are calitatea de pârâtă. În privința cererilor vizând plata cumulată a despăgubirilor compensatorii prevăzute de Planul social și de Contractul colectiv de muncă, practica a fost una unitară, în măsură covârșitoare.

Însă celelalte categorii de litigii (între altele, neplata de Petrom, în calitate de angajator, în baza contractelor colective de muncă, a primelor de Crăciun și Paște, a unui ajutor material reprezentând contravaloarea cantității de 2.500-4.000 metri cubi de gaze naturale și a unei cote-părți de 5-10% din profitul realizat de societate), care au generat inclusiv respingerea unui recurs în interesul legii¹⁷⁸, pot avea o soartă diferită, fiind dificil de explicat divergența jurisprudențială „**profundă și persistentă**”, în condițiile în care dreptul intern nu prevede, pentru astfel de situații, un mecanism eficient pentru unificarea acestor practici.

3. Desfacerea contractului de muncă pentru absență prelungită de la serviciu din pricina arestării preventive - decizia de inadmisibilitate în cauza Teodor Octavian Tripon împotriva României

(cu notă de Dragoș Călin, judecător, Curtea de Apel București)

¹⁷⁷ A se vedea Alexandra Neagu, *Recursul în interesul legii reglementat de dispozițiile art. 329 din Codul de procedură civilă reprezintă o cale eficientă de unificare a practicii judiciare naționale cauza Albu și alții împotriva României*, Revista JurisClasor CEDO - Mai 2012, <http://hotararicedo.ro/index.php/news/2012/05/recursul-in-interesul-legii-reglementat-de-%20art-329->

cpc-reprezinta-o-cale-eficienta-de-unificare-a-practicii-judiciare-nationale-albu-c-romaniei [accesat ultima dată la 25.09.2012].

¹⁷⁸ A se vedea Decizia nr. 11 din 19 septembrie 2011 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 751 din 26 octombrie 2011

Potrivit deciziei de inadmisibilitate din 7 februarie 2012 din cauza *Teodor Octavian Tripon împotriva României* (cererea nr. 27062/04), reclamantul, angajat în funcția de controlor vamal, a fost arestat preventiv la 21 septembrie 2001, împreună cu alți șase colegi, pentru săvârșirea infracțiunii de abuz în serviciu contra intereselor publice. Judecătoria Oradea a prelungit arestul preventiv până la 1 decembrie 2001, atunci când reclamantul a fost pus în libertate.

Reclamantul a fost concediat la 28 noiembrie 2001, în temeiul art. 130 alin. 1 lit. j din Codul muncii, dispoziție care permitea angajatorilor să concedieze un angajat, dacă acesta a fost arestat preventiv pentru o perioadă mai mare de 60 de zile, indiferent de motive. Acesta a contestat decizia de concediere la Curtea de Apel Oradea. Instanța a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a art. 130 alin. 1 lit. j din Codul muncii, pentru nerespectarea prezumției de nevinovăție. Potrivit instanței, acest articol permitea atragerea de consecințe în domeniul dreptului muncii, înainte de stabilirea vinovăției persoanei în cauză printr-o decizie definitivă.

Printr-o decizie din 14 ianuarie 2003¹⁷⁹, Curtea Constituțională a respins excepția de neconstituționalitate. S-a stabilit că legea prevede cazurile și condițiile în care se poate desface contractul de muncă, fie din inițiativa angajatorului, fie din inițiativa angajatului.

Între cazurile de desfacere a contractului de muncă din inițiativa angajatorului figurează la art. 130 alin. 1 lit. j cel în care angajatul este "arestat mai mult de 60 de zile". Dispozițiile art. 130 alin. 1 lit. j din Codul muncii nu au, ca ipoteză, vinovăția angajatului pentru săvârșirea unei infracțiuni, rațiunea

desfacerii contractului de munca constând, exclusiv, în necesitatea de a preveni efectele prejudiciabile pe care le poate avea pentru angajator absența prelungită a angajatului care, drept urmare, nu își îndeplinește obligația contractuală de prestare a muncii. Dreptul angajatorului de a desface contractul de muncă se întemeiază în acest caz, exclusiv, pe o situație obiectivă, starea de arest a angajatului, care reprezintă o condiție necesară și suficientă pentru luarea măsurii, acest drept fiind independent de existența sau inexistența vinovăției angajatului, pe care unitatea nu are calitatea de a o stabili. Sunt deci lipsite de relevanță natura juridică a măsurii arestării, precum și examinarea vinovăției salariatului în săvârșirea faptei pentru care este arestat. Prin urmare, este evident că nu prezumția de vinovăție stă la baza acestui motiv de desfacere a contractului de muncă și, deci, nu se poate susține că prevederea care îl consacră încalcă dispozițiile art. 23 alin. 8 din Constituție.

Printr-o decizie din 24 februarie 2003, Curtea de Apel din Oradea a respins contestația, considerând concedierea drept legală, soluție menținută prin respingerea recursului reclamantului, de Curtea Supremă de Justiție, la 14 ianuarie 2004.

Printr-o sentință penală pronunțată la 11 octombrie 2004, Judecătoria Oradea l-a condamnat pe reclamant la pedeapsa închisorii de 1 an și 8 luni, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. Instanța a apreciat că reclamantul și cei șase colegi ai săi au săvârșit infracțiunile prevăzute de art. 248 și 249 din Codul penal, producând un prejudiciu în cuantum de aproximativ 519.424,189 EUR Ministerului Finanțelor Publice, sume reprezentând taxe și accize nerealizate la bugetul de stat.

¹⁷⁹ Decizia nr. 5/2003 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 130 alin. 1

lit. j din Codul muncii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 79 din 7 februarie 2003.

La 31 martie 2010, Tribunalul Timiș a desființat sentința penală pronunțată la 11 octombrie 2004, luând act de prescrierea răspunderii penale pentru faptele prevăzute drept infracțiuni de dispozițiile art. 248 și 249 din Codul penal. În baza art. 13 alin. 2 din Codul de procedură penală, cum inculpatul a solicitat continuarea procesului penal, tribunalul a apreciat că probatoriul dosarului dovedea vinovăția reclamantului, dar s-a dat înteietate prescripției răspunderii penale.

Recursul împotriva deciziei Tribunalului Timiș a fost respins prin decizia penală din 14 decembrie 2010 a Curții de Apel Timișoara, definitivă.

La data faptelor, art. 130 alin. 1 lit. j din Codul muncii prevede: "contractul de muncă poate fi desfăcut din inițiativa unității, în cazul când: (...) j) cel în cauză este arestat mai mult de 60 de zile". Noul cod al muncii, în vigoare de la 5 februarie 2003, a preluat în art. 61 lit. b soluția legislativă, termenul de 60 de zile fiind înjumătățit prin art. 1 pct. 26 din O.U.G. nr. 65/2005, astfel cum a fost modificat prin Legea de aprobare nr. 371/2005: "Angajatorul poate dispune concedierea pentru motive care țin de persoana salariatului în următoarele situații: (...) b) în cazul în care salariatul este arestat preventiv pentru o perioadă mai mare de 30 de zile, în condițiile Codului de procedură penală".

Invocând art. 5, art. 6 par. 1 și art. 6 par. 2 din Convenție, reclamantul s-a plâns de încălcarea dreptului său la respectarea prezumției de nevinovăție, din cauza concedierii ca urmare a arestării preventive, mai înainte de a fi condamnat pentru săvârșirea infracțiunii de care a fost acuzat.

Curtea a reamintit că prezumția de nevinovăție prevăzută de art. 6 par. 2 din Convenție este aplicabilă nu numai în proceduri penale, dar și în alte cauze în care instanțele naționale nu au avut de hotărât asupra vinovăției, scopul esențial al prezumției fiind acela de a împiedica orice autoritate națională în emiterea unor opinii conform cărora reclamantul ar fi vinovat înainte ca acesta să fie condamnat potrivit legii.

Dreptul unui angajator de a concedia un angajat care făcea obiectul unei măsuri de arest preventiv mai mari de 60 de zile, în conformitate cu art. 130 alin. 1 lit. j din Codul muncii, a avut ca temei un element obiectiv, respectiv absența prelungită a angajatului de la locul de muncă, iar nu alte considerente legate de vinovăția sa pentru faptele pentru care a fost pus în arest preventiv (*mutatis mutandis*, decizia de inadmisibilitate din cauza *Țehanciuc c. României*, par. 19)¹⁸⁰. Prin această dispoziție din Codul muncii, legiuitorul național a încercat, așa cum a remarcat cu justețe și Curtea Constituțională prin decizia din 14 ianuarie 2003, să protejeze angajatorii împotriva prejudiciilor pe care le-ar putea provoca absența prelungită a unui angajat, care, astfel, nu își îndeplinește obligațiile contractuale.

Curtea a considerat că nu este menirea sa să intervină în deciziile ce reprezintă politica legislativă a unui stat. Acest lucru cu atât mai mult în cazul în care legislația națională prevede garanții suficiente pentru a preveni măsuri arbitrare sau abuzive în detrimentul unui angajat, în caz de absență prelungită la locul de muncă determinată de o măsură privativă de libertate. Cu toate acestea, legislația română prevedea, la data incidentului, garanții suficiente pentru a

¹⁸⁰ A se vedea Victor Constantinescu, *Cauza Țehanciuc împotriva României, decizia de inadmisibilitate din 22 noiembrie 2011 Suspendarea automată din funcție în momentul trimerii în*

judecată nu încalcă prezumția de nevinovăție, Revista Jurisclasic CEDO – Ianuarie 2012, <http://www.hotararicedo.ro>.

evita acțiuni arbitrare sau abuzive împotriva unui angajat absent de la locul de muncă pentru privare de libertate: orice prelungire a perioadei de arest preventiv, dincolo de termenul de 30 de zile, trebuia să fie dispusă numai de către o instanță, numai în caz de nevoie și motivat.

În această cauză, niciun reprezentant al statului, fie că este vorba de un judecător, o instanță sau altă autoritate publică, nu a făcut declarații din care să reiasă faptul că reclamantul ar fi vinovat de săvârșirea unei infracțiuni înainte ca vinovăția sa să fie stabilită prin sentința din 11 octombrie 2004 de Judecătoria Oradea. Nici hotărârile pronunțate asupra deciziei de concediere nu conțineau vreo afirmație legată de vinovăția reclamantului.

Curtea a constatat, de asemenea că, în urma unei examinări detaliate într-o procedură publică și contradictorie, instanțele de judecată au confirmat acuzațiile de abuz în serviciu contra interesului public și fals intelectual formulate de parchet împotriva reclamantului. Instanțele au dat efect, cu toate acestea, dispozițiilor legii de procedură penală mai favorabile reclamantului. În cazul în care acesta ar fi fost achitat, ar fi putut introduce o acțiune împotriva statului pentru a obține despăgubiri pentru eroarea judiciară a cărei victimă ar fi fost (*mutatis mutandis*, *Pantea c. României*, par. 151 și 152).

Începând cu anul 2005, doar un judecător independent și imparțial, în sensul art. 6 par. 1 din Convenție poate dispune, printr-o hotărâre motivată, arestarea preventivă a unei persoane învinuite de săvârșirea unei infracțiuni.

Având în vedere toate elementele, Curtea a reținut că decizia de concediere a reclamantului luată de angajatorul său, în conformitate cu legislația națională în vigoare la data faptelor, nu poate fi analizată din punctul de vedere al nerespectării prezumției de nevinovăție, în cauză neputând fi vorba despre o încălcare a drepturilor și libertăților garantate de Convenție, motive pentru care Curtea a respins cererea, ca fiind inadmisibilă.

Notă:

Soluția Curții ține seama de specificitatea dreptului național român, Curtea considerând că nu este menirea sa să intervină în deciziile ce reprezintă politica legislativă a unui stat, cu atât mai mult în cazul în care legislația națională prevede garanții suficiente pentru a preveni măsuri arbitrare sau abuzive în detrimentul unui angajat, în caz de absență prelungită de la locul de muncă determinată de o măsură privativă de libertate.

În dreptul francez, spre exemplu, suspendarea contractului de muncă nu se opune concedierii din inițiativa angajatorului, dată fiind atingerea adusă funcționării întreprinderii tocmai prin absența angajatului aflat în arest preventiv¹⁸¹. Curtea de Casație din Franța a transpus în materie jurisprudența sa consacrată în domeniul absenței salariatului din pricina bolii¹⁸².

Printr-o decizie din 2 iulie 1997, Curtea de Apel Paris a apreciat că arestarea provizorie reprezintă o cauză de suspendare a contractului de muncă, care nu este imputabilă nici angajatorului și nici salariatului, dar este impusă de

¹⁸¹ A se vedea Frédéric Desporte și Laurence Lazerges-Cousquer, *Traité de procédure pénale*, Paris, *Economica*, 2009, p. 2052 și urm., Michel Roger, *Les effets de la délinquance d'un salarié sur son contrat de travail*, *Droit social*, 1980, p. 173 și urm.; Paul-Henri Antonmattei, *La rupture du contrat de travail consécutive à l'incarcération du*

salarié, *Droit social*, 1997, p. 246 și urm.; Alain Coeuret și Elisabeth Fortis, *Droit pénal du travail*, Paris, *LexisNexis*, 5ème édition, p. 82 și urm.

¹⁸² A se vedea Brigitte Pelletier, *Incarcération du salarié*, *Les Cahiers du DRH* - n° 177 - Juin 2011, p. 8-17

autoritatea judiciară și justificată de faptul că angajatul nu mai poate presta muncă și îndeplini atribuțiile de serviciu. Această situație nu poate constitui motiv valabil pentru concediere. Instanța a invocat prezumția de nevinovăție, arătând și că arestarea preventivă nu reprezintă nici un caz de forță majoră (*Cour de Cassation, 30 octombrie 1996*), nici un act de demisie al salariatului (*Cour de cassation, 15 octombrie 1996*).

Totuși, angajatul sau un terț trebuie să informeze angajatorul despre încarcerare, lipsa informării putând fi un motiv întemeiat pentru concediere. Curtea de Casație din Franța a mai stabilit și că arestarea preventivă nu permite concedierea pe motivul pierderii încrederii între angajator și angajat, chiar și în cazurile în care se întemeiază pe probe obiective (*Cour de cassation, 29 mai 2001*). Angajatorul ar putea dispune o concediere în legătură cu arestarea salariatului dacă ar invoca încarcerarea îndelungată care a creat perturbări grave în cadrul întreprinderii (*Cour de cassation, 9 ianuarie 2008*), faptul că arestarea salariatului provoacă efecte profunde asupra reputației întreprinderii (*Cour de cassation, 25 ianuarie 2006*) sau situația că înlocuirea permanentă a angajatului aflat în detenție este absolut necesară (*Cour de cassation, 25 aprilie 2001*).

Legat de aplicarea prezumției de nevinovăție, acest principiu nu exclude posibilitatea desfacerea contractului de muncă, cât timp în cadrul unității faptele sunt stabilite, iar angajatorul poate justifica acest lucru. Spre exemplu, în cazul unor acte de violență săvârșite cu intenție asupra unor colegi, ce s-au desfășurat în prezența unor martori, faptele sunt de necontestat și incompatibile continuării derulării contractului de muncă. Totodată, Curtea de Apel Paris a

decis că procedura prealabilă contradictorie a concedierii trebuie să fie respectată, chiar și în cazul în care salariatul se află în arest preventiv¹⁸³. Aceasta este de natură să permită angajatului să ofere explicații asupra comportamentului său și a acuzațiilor formulate împotriva acestuia.

4. Obligația de a asigura condiții de detenție compatibile cu respectarea demnității umane. Nelegalitatea arestării preventive este determinată în mod excepțional numai de nereguli grave și evidente. Prezumția de nevinovăție declarații ale procurorului de caz apărute în presă - cauza Păvălache c. României

(cu notă de Cristina Bunea, procuror, detașat M.A.E. - Agentul Governamental)

Detenția unei persoane în condiții neadecvate poate constitui, în principiu, un tratament contrar articolului 3 (interzicerea torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Convenția).

O încheiere prin care se dispune asupra măsurii arestării preventive nu poate fi considerată ca fiind invalidă ex facie dacă viciul care a fost constatat nu este considerat drept o neregulă gravă și evidentă, nefiind astfel încălcate prevederile articolului 5 par. 1 (dreptul la libertate și la siguranță) din Convenție.

Declarațiile sau acțiunile autorităților care reflectă sentimentul că persoana este vinovată și care incită publicul să creadă în vinovăția sa ori care prejudiciază aprecierea faptelor de către instanța competentă reprezintă o încălcare a principiului prezumției de nevinovăție.

¹⁸³ Curtea de Apel Paris, hotărârea din 11 iulie 1991, *Nguyen c/Sté. AGF*.

văție consacrat prin articolul 6 par. 2 (dreptul la un proces echitabil) din Convenție.

În esență, prin hotărârea sa din data de 18 octombrie 2011, Curtea a constatat încălcarea articolului 3 (condiții materiale de detenție) și a articolului 6 paragraful 2 (prezumția de nevinovăție) din Convenție. Prin aceeași hotărâre, Curtea a stabilit că autoritățile naționale nu au încălcat prevederile articolului 5 paragraful 1 din Convenție.

Rezumând hotărârea, arătăm că reclamantul Păvălache Fănel a fost arestat preventiv în octombrie 2002 pentru săvârșirea unor fapte de corupție și a fost condamnat la pedeapsa de șase ani închisoare. Reclamantul s-a plâns de condițiile de detenție arătând în principal faptul că a fost obligat să stea în celule cu alți deținuți fumători. Acesta a mai susținut că condițiile de detenție i-au provocat, la 21 decembrie 2002, un infarct și boli cardiovasculare și pulmonare, pentru care nu a fost îngrijit în mod corespunzător. În continuare, reclamantul a susținut că prelungirea arestării preventive din 22 aprilie 2003 nu s-a realizat potrivit căilor legale, având în vedere că aceasta a fost pronunțată de un singur judecător al Tribunalului București, în vreme ce, în temeiul Legii nr. 161/2003, intrată în vigoare la 21 aprilie 2003, aceasta ar fi trebuit pronunțată de un complet alcătuit din doi judecători. Totodată, reclamantul a considerat că declarațiile procurorului de caz și ale celor mai înalte autorități ale statului, precum și campania de presă îndreptată împotriva lui la inițiativa acestor autorități, au adus atingere respectării prezumției sale de nevinovăție și au influențat rezultatul procesului.

Față de situația de fapt expusă, reclamantul s-a adresat Curții invocând încălcarea de către autoritățile naționale a drepturilor garantate prin articolul 3,

articolul 5 par. 1 și articolul 6 par. 2 din Convenție.

În hotărârea pronunțată, având în vedere prevederile articolului 3 din Convenție, Curtea a analizat principiile consacrate în jurisprudența anterioară, reamintind că statul este obligat, în ciuda problemelor logistice și financiare, să își organizeze sistemul penitenciar astfel încât să asigure deținuților respectarea demnității umane a acestora, inclusiv să ia măsuri pentru a proteja un deținut împotriva efectelor nocive ale tabagismului pasiv, în cazul în care, ținând seama de examene medicale și de recomandările medicilor curanți, starea sa de sănătate impune acest lucru (a se vedea în acest sens, cauza **Choukhovoi c. Rusiei**, nr. 63955/00, 27 martie 2008, par. 31, cauza **Benediktov c. Rusiei**, nr. 106/02, 10 mai 2007, par. 37, cauza **Kudla c. Poloniei** [MC], nr. 30210/96, 26 octombrie 2000, par. 94, cauza **Elefteriadis c. României**, nr. 38427/05, 25 ianuarie 2011, par. 48).

Astfel, în ceea ce privește tratamentul medical acordat reclamantului pe perioada detenției, Curtea a observat că, din dosarul medical al reclamantului, reiese că acesta a fost supus periodic unor examene specializate în rețeaua medicală penitenciară și civilă și a beneficiat de îngrijiri medicale curente și în regim de urgență, inclusiv pentru boala cardiovasculară. Așadar, nu a fost încălcat articolul 3 din Convenție sub acest aspect.

Pe de altă parte, sub aspectul condițiilor materiale de detenție, Curtea a considerat că statul, prin intermediul organelor sale specializate, nu a depus toate eforturile necesare pentru a-i asigura reclamantului condiții de detenție compatibile cu respectarea demnității umane, având în vedere în acest sens suprapopularea celulelor și neaplicarea unitară a legii nr. 349/2002 împotriva efectelor tutunului, concluzionând că a

intervenit o încălcare a articolului 3 din Convenție.

Sub aspectul articolului 5 paragraful 1 din Convenție, Curtea a amintit că o încheiere prin care se dispune măsura arestării preventive trebuie să fie considerată ca fiind invalidă *ex facie* dacă viciul care a fost constatat este considerat drept o „neregulă gravă și evidentă”. Astfel, cu excepția cazurilor în care constituie o neregulă gravă și evidentă, viciile care afectează măsura de arestare preventivă pot fi acoperite de instanțele de apel interne, în cadrul unei proceduri de control jurisdicțional (a se vedea cauza **Mooren c. Germaniei** [MC], nr. 11364/03, 9 iulie 2009, par. 75).

Aplicând principiile enunțate mai sus la cauza de față, Curtea a apreciat că, deși încheierea din 22 aprilie 2003 era afectată de un viciu de procedură, totuși acest viciu nu putea fi considerat o neregulă gravă și evidentă care să determine nelegalitatea arestării în cauză. Curtea a reținut că încheierea respectivă era motivată, iar în fața curții de apel, reclamantul a avut posibilitatea de a-și prezenta din nou argumentele care pledau în favoarea punerii sale în libertate. Curtea de apel care a examinat într-un termen scurt recursul acestuia a considerat că erau îndeplinite condițiile de fond pentru a justifica prelungirea arestului și că viciul de formă nu era suficient de grav pentru a determina nelegalitatea arestării.

Ca urmare, Curtea a decis că nu a intervenit o încălcare a articolului 5 paragraful 1 din Convenție.

În ceea ce privește articolul 6 paragraful 2 din Convenție, Curtea a statuat faptul că principiul prezumției de nevinovăție impune ca niciun reprezentant al statului să nu declare că o persoană este vinovată de săvârșirea unei infracțiuni înainte ca vinovăția acesteia să fie stabilită de o instanță, o atingere a prezumției de nevinovăție putând fi adusă nu numai

de un judecător sau de o instanță, ci și de alte autorități publice, inclusiv agenți de poliție sau procurori (a se vedea cauza **Allenet de Ribemont c. Franței**, nr. 15175/89, 10 februarie 1995, par. 36 și 37, cauza **Lavents c. Letoniei**, nr. 58442/00, 28 noiembrie 2002, par. 125, cauza **Daktaras c. Lituaniei**, nr. 42095/98, 10 octombrie 2000, par. 42).

Deși autoritățile naționale nu pot fi considerate responsabile pentru acțiunile presei, Curtea a subliniat încă o dată importanța alegerii termenilor utilizați de agenții statului și în special de autoritățile judiciare care controlează desfășurarea anchetei (a se vedea cauza **Daktaras** precitată, par. 44).

Cu privire la comentariile diverșilor oameni politici, Curtea a considerat că este necesar ca acestea să fie situate în contextul luptei anticorupție, un subiect de preocupare pentru întreaga societate românească. Curtea a observat că acestea erau de natură politică și nu prejudecau aprecierea faptelor de către instanțele competente, nefiind de natură să ducă la încălcarea prevederilor articolului 6 paragraful 2 din Convenție (a se vedea cauza **Viorel Burzo c. României**, nr. 75109/01 și 12639/02, 30 iunie 2009, par. 164).

În același sens s-a pronunțat Curtea și cu privire la ecoul pe care cauza l-a avut în presă, fiind inevitabile comentariile, uneori severe, din partea presei cu privire la o cauză sensibilă care, precum cea a reclamantului, contesta moralitatea unor înalți funcționari (a se vedea cauza **Y.B. și alții c. Turciei**, nr. 48173/99 și 48319/99, 28 octombrie 2004, par. 48).

Analizând însă declarațiile procurorului de caz, apărute în presă, Curtea a constatat că, informând ziaristii cu privire la arestarea preventivă a reclamantului, procurorul a afirmat într-un context independent de procedura penală în sine sau prin intermediul unei hotărâri motivate, că toate probele converg spre stabilirea cu

certitudine a vinovăției reclamantului și că nu putea fi evitată condamnarea acestuia, având în vedere că „nimeni și nimic nu-l mai poate scăpa de răspunderea penală”. Curtea a concluzionat că acestea precizau clar că reclamantul se făcea vinovat de corupție, încurajând publicul să creadă în vinovăția acestuia și prejudecau aprecierea faptelor de către instanțele competente (a se vedea cauza **Samoilă și Cioncă c. României**, nr. 33065/03, 4 martie 2008, par. 95).

În aceste circumstanțe, Curtea a decis că articolul 6 par. 2 din Convenție a fost încălcat.

5. Legea nr. 221/2009. Despăgubirile pentru prejudiciile morale privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora. Decizia de inadmisibilitate din cauza *Nastaca Dolca și alții c. României*

(cu notă de Dragoș Călin, judecător, Curtea de Apel București)

Potrivit deciziei de inadmisibilitate din 4 septembrie 2012, din cauza *Nastaca Dolca și alții împotriva României* (cererea nr. 59282/11), reclamanta a formulat acțiune în instanță, în temeiul Legii nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora, pronunțate în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989¹⁸⁴, solicitând să se constate caracterul politic al condamnării suferite de tatăl său, respectiv la pedeapsa de cinci ani de închisoare, dispusă prin hotărârea din 17 martie 1950 pronunțată de Tribunalul Militar Cluj, pentru acțiuni desfășurate împotriva regimului comunist, respectiv, în baza art. 5 alin. 1 lit. a) teza întâi din lege, să fie obligat Statul român la plata

sumei de 200.000 EUR, în echivalent în RON, la data plății, cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul suferit de tatăl său.

Prezentarea deciziei

Printr-o sentință civilă din 24 februarie 2011, Tribunalul Mureș a admis în parte cererea, constatând caracterul politic al condamnării suferite de tatăl reclamantei, dar a respins capătul referitor la despăgubiri, urmare a deciziilor Curții Constituționale nr. 1358/2010 și nr. 1360/2010, prin care dispozițiile art. 5 alin. 1 lit. a) teza I din Legea nr. 221/2009 au fost constatate drept neconstituționale. Instanța a menționat că, în baza art. 31 alin. 3 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea Curții Constituționale, dispozițiile din legile declarate neconstituționale încetează să producă efecte în termen de 45 de zile de la data publicării deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial, dacă, între timp, Guvernul sau Parlamentul nu au modificat dispozițiile în cauză pentru a le face compatibile cu Constituția. În speță, termenul s-a împlinit la 31 decembrie 2010, dispozițiile arătate rămânând fără efect.

Reclamanta a formulat recurs, susținând că a fost discriminată în raport de alte persoane, care au câștigat, prin soluții irevocabile, pronunțate înainte de deciziile Curții Constituționale din 21 octombrie 2010, menționând în acest sens o hotărâre a Curții de Apel Oradea din 8 iunie 2011. S-au invocat art. 6 și 14 din Convenție și art. 1 din Protocolul nr. 1, care interzic, potrivit reclamantei, intervenția legiuitorului într-un proces civil aflat în curs de desfășurare.

Printr-o decizie irevocabilă din 1 iunie 2011, Curtea de Apel Cluj a menținut soluția primei instanțe, subliniind faptul că imposibilitatea aplicării unei dispoziții de drept în vigoare la data depunerii cererii de chemare în judecată nu s-a datorat

¹⁸⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 396 din 11 iunie 2011.

intervenției legiuitorului într-un litigiu în curs, ci controlului constituționalității legii de către Curtea Constituțională, ale cărei decizii sunt obligatorii și de imediată aplicare. Ca atare, reclamanta nu a avut un “bun” sau cel puțin o “speranță legitimă”, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție.

Invocând art. 6 par. 1 din Convenție, separat, dar și combinat cu art. 14 din Convenției, reclamanta s-a plâns de caracterul inechitabil al procedurii civile, în ce privește cererea de despăgubiri, în temeiul dispozițiilor art. 5 alin. 1 lit. a) teza I din Legea nr. 221/2009, considerând că deciziile Curții Constituționale au încălcat principiul securității raporturilor civile, au rupt echilibrul părților și echivalează cu o intervenție a legiuitorului, în scopul de a influența soluția litigiului aflat pe rolul instanței. Reclamanta nu poate fi considerată responsabilă pentru vid juridic creat prin omisiunea Parlamentului de a revizui o prevedere legală declarată neconstituțională în termenul pe care legea îl prevede pentru a fi pusă de acord cu Constituția, conform deciziilor Curții Constituționale. Din cauza efectului retroactiv dat de instanțele naționale deciziilor Curții Constituționale din 21 octombrie 2010, reclamanta susține că a suferit un tratament discriminatoriu în comparație cu alte persoane aflate în aceeași situație, care au câștigat, prin soluții definitive și irevocabile, pronunțate înainte de deciziile Curții Constituționale.

În temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție, reclamanta a invocat și încălcarea dreptului la respectarea bunurilor sale, din cauza aplicării deciziilor Curții Constituționale și respingerii cererii pentru despăgubiri. A susținut că a avut o “speranță legitimă”, luând în considerare legislația națională în vigoare la data depunerii cererii sale de chemare în judecată și jurisprudența constantă a instanțelor naționale, care au admis un număr mare de cereri, formulate

în temeiul art. 5 alin. 1 lit. a) teza I din Legea nr. 221/2009, înainte de pronunțarea deciziilor Curții Constituționale.

Asupra art. 6 par. 1 din Convenție

Curtea a reținut de la bun început că în cauză este vorba despre rezultatul unui control *a posteriori* de constituționalitate asupra unei legi, realizat de un organ judiciar independent, și anume Curtea Constituțională, iar nu despre rezultatul unei intervenții a legiuitorului, prin care dispoziția care a constituit temeiul juridic pentru acțiunea reclamantei a fost modificată. Prin urmare, Curtea a considerat că principiile consacrate în jurisprudența sa, în situațiile referitoare la intervenția legiuitorului în administrarea justiției, menită să influențeze stabilirea judiciară a cauzelor aflate pe rol (**Rafinările grecești Stran și Stratis Andreadis c. Greciei**, 9 decembrie 1994, par. 49; **National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society și Yorkshire Building Society c. Marii Britanii**, 23 octombrie 1997, par. 112; **Zielinski, Pradal și Gonzalez și alții c. Franței** [MC], par. 57; *mutatis mutandis*, **Aubert și alții c. Franței**, 9 ianuarie 2007, par. 84, și **Ducret c. Franței**, 12 iunie 2007, par. 35-41), nu sunt aplicabile în speță, contrar opiniei reclamantilor.

Situația descrisă este asemănătoare unei presupuse încălcări a dreptului lor de acces la o instanță pentru a solicita despăgubiri, în temeiul unei dispoziții în vigoare la momentul în care s-a formulat cererea de chemare în judecată. Alte cerințe ale dreptului la un proces echitabil în materie civilă, cum ar fi securitatea raporturilor juridice și protecția încrederii legitime a justițiabililor (**Brumărescu c. României** [MC], par. 61; **Unédic c. Franței**, 18 decembrie 2008, par. 71), ar putea fi aplicabile, dar Curtea le va analiza atunci când va examina procedura în ansamblul său.

Curtea a remarcat faptul că eliminarea art. 5 alin. 1 lit. a) teza I din Legea nr.

221/2009, temeiul juridic al cererii reclamanților, a avut loc ca urmare a unui control de constituționalitate obișnuit într-un stat democratic și nu reprezintă rezultatul unui mecanism extraordinar *ad-hoc* (*mutatis mutandis*, **Slavov și alții c. Bulgariei**, decizia din 2 decembrie 2008, par. 99). Invalidarea dispoziției în cauză de către Curtea Constituțională a urmărit un obiectiv de interes public, legat de buna administrare a justiției, așa cum rezultă din motivarea Curții Constituționale, care a criticat modul vag de redactare a dispozițiilor legale în cauză și a subliniat necesitatea de a evita coexistența mai multor acte normative referitoare la despăgubiri pentru daunele suferite de persoanele persecutate politic în timpul regimului comunist.

Curtea nu a putut reține vreun indiciu de arbitrar în aplicarea de către instanțele judecătorești naționale, într-un dosar aflat pe rolul lor și nesoluționat definitiv, a legislației relevante, în forma în care se afla la data pronunțării hotărârii.

Curtea a reiterat și faptul că interpretarea legislației interne revine autorităților naționale, în special instanțelor de judecată, și nu aparține Curții atribuția de cunoaștere erorile de fapt sau de drept pretins comise de instanțe sau să se substituie, prin aprecierea sa, hotărârii acestora (printre altele, **García Ruiz c. Spaniei** [MC], par. 28, și **Coëme și alții c. Belgiei**, par. 115). Dacă reclamanții percep ca o nedreptate faptul că instanțele de judecată au dat curs deciziilor menționate ale Curții Constituționale, o astfel de nedreptate este inerentă oricărei schimbări în soluția juridică ce ar apărea, ca urmare a exercitării unui mecanism de control normal într-un stat democratic. Curtea a reamintit, de asemenea, în acest sens, faptul că și cerințele securității juridice și protecției încrederii legitime a justițiabililor nu consacră un drept legitim la o jurisprudență constantă (**Unédic c. Franței**, par. 71).

Aplicarea în speță a soluției reținute în decizia Curții Constituționale din 21 octombrie 2010 nu a pus la îndoială drepturile care au fost dobândite cu caracter definitiv de către reclamanți (**Unédic c. Franței**, par. 75 *in fine*). Mai mult, noua situație juridică ce rezultă din decizia Curții Constituționale din 21 octombrie 2010 a fost perfect cunoscută de reclamanți și în întregime previzibilă, atunci când instanțele de judecată s-au pronunțat cu privire la cererea lor în despăgubiri.

În ceea ce privește lipsa de reacție a Parlamentului național, în sensul revizuirii dispoziției în cauză, invocată de către reclamanți, Curtea a considerat că nici art. 6 par. 1, nici vreo altă dispoziție a Convenției, nu pot fi interpretate ca impunând statelor contractante o obligație generală de a sprijini parlamentele naționale să revizuiască o lege sau o prevedere legală declarată neconstituțională printr-un mecanism de control firesc într-un stat democratic.

Așadar, Curtea a considerat că reclamanții nu au suferit vreo ingerință în ce privește drepturile garantate de art. 6, acest capăt de cerere fiind în mod vădit nefondat, motiv pentru care a fost respins, în temeiul art. 35 par. 3 lit. a) și par. 4 din Convenție.

Asupra art. 6 par. 1 din Convenție combinat cu art. 14 din Convenție

Reclamanții au invocat un tratament discriminatoriu în raport de alte persoane aflate în aceeași situație, care au câștigat prin decizii definitive și irevocabile pronunțate înaintea deciziilor din 21 octombrie 2010 ale Curții Constituționale. Aceștia au considerat că diferența de tratament nu a avut o justificare obiectivă și rezonabilă, deoarece s-a întemeiat exclusiv pe momentul la care instanța a fost sesizată cu cererea de despăgubiri, respectiv înainte sau după pronunțarea deciziilor Curții Constituționale.

Curtea a reținut că nicio obligație nu revine statului, în temeiul art. 6 și 14

combinat sau al oricărei alte dispoziții a Convenției, de a contesta actele sau situațiile juridice anterioare pronunțării deciziei Curții Constituționale (*mutatis mutandis*, **Marckx c. Belgiei**, 13 iunie 1979, par. 58).

Curtea a considerat, de asemenea, că dezvoltarea jurisprudenței instanțelor naționale pentru a aplica decizia Curții Constituționale ce constata neconstituționalitatea dispoziției ce fusese temeiul juridic al acțiunii reclamantilor nu este contrară unui bune administrări a justiției (*mutatis mutandis*, **Atanasovski c. Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei**, 14 ianuarie 2010, par. 38).

Rezultă că și acest capăt de cerere este în mod vădit nefondat, motiv pentru care a fost respins, în temeiul art. 35 par. 3 lit. a) și par. 4 din Convenție.

Asupra art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție

Curtea a constatat că motivul invocat de reclamant, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție, se confundă, într-o foarte mare măsură, cu plângerea formulată în temeiul art. 6 din Convenție. Atunci când interesul patrimonial de care se prevalează un reclamant este, precum în speță, o creanță, aceasta nu poate fi considerată drept un "bun", în înțelesul art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție decât atunci când are o bază suficientă în dreptul intern și dacă reclamantul are dreptul de a avea cel puțin o "speranță legitimă" de a obține folosința efectivă a unui bun (printre altele, **Roch c. Marii Britanii** [MC], par. 129; **Slavov c. Bulgariei**, *supra*; **Kopecký c. Slovaciei** [MC], par. 35; **Gratzinger și Gratzingerova c. Republicii Cehe** [MC], decizia din 10 iulie 2002, par. 69). Potrivit reclamantilor, aceste condiții sunt îndeplinite în speță, în special având în vedere practica instanțelor naționale, care au admis un număr semnificativ de cereri, în temeiul art. 5 alin. 1 lit. a) teza I din

Legea nr. 221/2009, în forma în vigoare la data formulării lor.

Curtea nu poate reține un astfel de raționament. Reclamantii nu pot pretinde că dețin o hotărâre judecătorească definitivă pronunțată de o autoritate competentă, ce ar recunoaște că sunt îndeplinite condițiile legale pentru a obține despăgubiri în temeiul legii în cauză, hotărâre care ar putea constitui un temei legal suficient pentru a se considera că au o "speranță legitimă", ce ar atrage protecția art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție (**Ivanova c. Bulgariei**, decizia din 1 decembrie 2009, și, *contrario*, **Drăculeț c. României**, 6 decembrie 2007, par. 40). Rezultă clar, din situația de fapt din fiecare dintre aceste dosare, că acțiunile reclamantilor au fost respinse atât în prima instanță, cât și în recurs. Așadar, aceștia nu dețin o creanță suficient de certă pentru a fi exigibilă și pentru a le oferi dreptul de a o invoca împotriva Statului.

Mai mult decât atât, așa cum Curtea a constatat pe tărâmul art. 6 par. 1 din Convenție, aplicarea de către instanțele judecătorești naționale, într-un dosar aflat pe rolul lor și nesoluționat în mod definitiv, a legislației relevante în forma în care se găsea la data pronunțării hotărârilor a fost în întregime previzibilă, iar nu arbitrară. În aceste condiții, reclamantii nu ar putea avea o speranță legitimă că acțiunile lor vor fi soluționate în raport de forma legii de la un moment anterior judecării (*mutatis mutandis*, **Unédic c. Franței**, par. 75; **Slavov și alții**, *supra*, par. 87 și decizia **Ivanova**, *supra*).

Ca atare, și acest capăt de cerere este în mod vădit nefondat, motiv pentru care a fost respins, în temeiul art. 35 par. 3 lit. a) și par. 4 din Convenție.

Notă:

Prin deciziile nr. 1358 din 21 octombrie 2010 și nr. 1360 din 21 octombrie 2010¹⁸⁵, Curtea Constituțională a admis excepția

¹⁸⁵ Publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 761 din 15 noiembrie 2010.

de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 5 alin. 1 lit. a) teza întâi din Legea nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora, pronunțate în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989, reținând, în esență, că norma criticată creează situații de incoerență și instabilitate, că în domeniul acordării de despăgubiri pentru prejudiciile morale există reglementări paralele și că textul de lege, astfel cum este redactat, este prea vag, încălcând regulile referitoare la precizia și claritatea normei juridice, "conducând la aplicarea incoerentă a acestuia, instanțele acordând despăgubiri în valoare de până la 600.000 euro, ceea ce reprezintă o aplicare excesivă și nerezonabilă". În baza art. 147 alin. 1 din Constituție, "dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept", iar potrivit alin. 4 al aceluiași articol, "deciziile Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor".

În soluționarea cauzelor având ca obiect acțiuni întemeiate pe dispozițiile art. 5 alin. 1 din Legea nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora, pronunțate în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989, practica judiciară a fost neunitară. Unele instanțe au apreciat că declararea neconstituționalității art. 5 alin.

1 lit. a) teza întâi din Legea nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora, pronunțate în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989, este producătoare de efecte juridice asupra proceselor în curs, indiferent de faza procesuală a acestora, și are drept consecință inexistența temeiului juridic pentru acordarea despăgubirilor întemeiate pe textul de lege declarat neconstituțional. Alte instanțe au apreciat că deciziile Curții Constituționale prin care s-a constatat neconstituționalitatea dispozițiilor art. 5 alin. 1 lit. a) teza întâi din Legea nr. 221/2009 nu sunt aplicabile cererilor formulate înainte de data publicării acestora, indiferent de stadiul soluționării cauzelor. Alte instanțe au recunoscut efecte deciziilor Curții Constituționale în situația acțiunilor aflate în curs de desfășurare, cu excepția ipotezei în care era deja pronunțată o hotărâre definitivă la data publicării deciziilor în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Prin **Decizia nr. 12 din 19 septembrie 2011**¹⁸⁶, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a admis recursul în interesul legii formulat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Colegiul de conducere al Curții de Apel București și Colegiul de conducere al Curții de Apel Galați și a stabilit că, urmare a deciziilor Curții Constituționale nr. 1358/2010 și nr. 1360/2010, dispozițiile art. 5 alin. 1 lit. a) teza I din Legea nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora și-au încetat efectele și nu mai pot constitui temei juridic pentru cauzele nesoluționate definitiv la data publicării deciziilor instanței de contencios constituțional în Monitorul Oficial.

¹⁸⁶ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 789 din 7 septembrie 2011

Soluția Curții Europene a Drepturilor Omului confirmă chiar interpretarea instanței supreme.

Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a reținut că trebuie distinsă natura juridică a efectelor deciziilor Curții Constituționale și, respectiv, modalitatea în care se produc, în timp, aceste efecte.

Sub primul aspect - natura juridică a efectelor deciziilor Curții Constituționale - deși nu poate fi vorba de o abrogare propriu-zisă a textului de lege, pentru că cel care intervine nu este legiuitorul însuși, emitentul actului, ci organul jurisdicțional, sesizat la un moment dat cu cenzura de neconstituționalitate, consecințele declarării caracterului neconstituțional sunt similare celor produse de abrogare, în sensul că actul normativ încetează să mai aibă existență juridică și deci să mai constituie temei al pretențiilor în justiție. Din motive de securitate și de stabilitate a circuitului juridic, Constituția României prevede că efectele declarării neconstituționale a actului (legi, ordonanțe, regulamente) se produc doar *ex nunc*. Este vorba așadar de lipsirea efectelor [mai exact, de încetarea acestor efecte, în termenii art. 147 alin. 1 din Constituția României] actului declarat neconstituțional pentru viitor, în temeiul unei hotărâri a instanței de jurisdicție constituțională, hotărâre cu caracter general obligatoriu și care se bucură de putere de lucru judecat.

Fiind în prezența lipirii de efecte a unui act care contravine legii fundamentale, se pune problema modalității în care se produce, în timp, această lipsire de efecte, adică a felului în care se repercutează efectele deciziei Curții Constituționale asupra ordinii juridice, astfel cum este ea surprinsă la momentul adoptării deciziei. Din punctul de vedere al dreptului tranzitoriu, art. 147 alin. 4 din Constituție prevede că decizia Curții

Constituționale este general obligatorie, atât pentru autoritățile și instituțiile publice, cât și pentru particulari, și produce efecte numai pentru viitor, iar nu și pentru trecut. Cum este vorba de o normă imperativă de ordine publică, aplicarea ei generală și imediată nu poate fi tăgăduită, deoarece altfel ar însemna ca un act neconstituțional să continue să producă efecte juridice, ca și când nu ar fi apărut niciun element nou în ordinea juridică, ceea ce Constituția refuză în mod categoric. Împrejurarea că deciziile Curții Constituționale produc efecte numai pentru viitor dă expresie unui alt principiu constituțional, acela al neretroactivității, ceea ce înseamnă că nu se poate aduce atingere unor drepturi definitiv câștigate sau situațiilor juridice deja constituite. Aceasta presupune, referitor la problema analizată, în care este vorba de situații juridice în curs de constituire (*facta pendentia*) în temeiul Legii nr. 221/2009 - având în vedere că dreptul la acțiune pentru a obține reparația prevăzută de lege este supus evaluării jurisdicționale - că acestea sunt sub incidența efectelor deciziilor Curții Constituționale, care sunt de imediată și generală aplicare.

Nu se poate spune că, fiind promovată acțiunea la un moment la care era în vigoare art. 5 alin. 1 lit. a) din Legea nr. 221/2009, înseamnă că efectele acestui act normativ se întind în timp pe toată durata desfășurării procedurii judiciare, întrucât nu avem de-a face cu un act juridic convențional ale cărui efecte să fie guvernate după regula *tempus regit actum*. Nu este vorba, în această situație, despre raporturi juridice determinate de părți, cu drepturi și obligații precis stabilite, pentru a se aprecia asupra legii incidente la momentul la care acestea au luat naștere (lege care să rămână aplicabilă ulterior efectelor unor asemenea raporturi întrucât aceasta a fost voința părților). Din punctul de vedere al aplicării legii în timp, respectiv al supraviețuirii sau nu a legii

vechi, trebuie făcută distincție între situații juridice de natură legală, cărora li se aplică legea nouă, în măsura în care aceasta le surprinde în curs de constituire, și situații juridice voluntare, care rămân supuse, în ceea ce privește validitatea condițiilor de fond și de formă, legii în vigoare la data întocmirii actului juridic care le-a dat naștere. Astfel, prin derogare de la regimul de drept comun intertemporal, al aplicării imediate a legii noi, efectele viitoare ale situațiilor juridice voluntare rămân, în principiu, cărmuite în continuare de legea contemporană cu formarea lor (în sensul că atât drepturile patrimoniale, cât și obligațiile corelative ale părților, configurate prin acordul lor de voință, își păstrează întinderea, durata, modalitățile de exercitare și de executare stabilite la data perfectării actului juridic).

Așadar, în cazul situațiilor juridice subiective - care se nasc din actele juridice ale părților și cuprind efectele voite de acestea - principiul este că acestea rămân supuse legii în vigoare la momentul constituirii lor, chiar și după intrarea în vigoare a legii noi, dar numai dacă aceste situații sunt supuse unor norme supletive, permissive, iar nu unor norme de ordine publică, de interes general. Unor situații juridice voluntare nu le poate fi asimilată însă situația acțiunilor în justiție, aflate în curs de soluționare la data intrării în vigoare a Legii nr. 221/2009. Dimpotrivă, acestea sunt asimilabile unor situații juridice legale, în desfășurare, surprinse de legea nouă înaintea definitivării lor și de aceea intrând sub incidența noului act normativ. Este vorba, în ipoteza analizată, despre pretinse drepturi de creanță, a căror concretizare (sub aspectul titularului, căruia trebuie să i se verifice calitatea de condamnat politic, și al întinderii dreptului, în funcție de mai multe criterii prevăzute

de lege) se poate realiza numai în urma verificărilor jurisdicționale realizate de instanță. Or, la momentul la care instanța este chemată să se pronunțe asupra pretențiilor formulate, norma juridică nu mai există și nici nu poate fi considerată ca ultraactivând, în absența unei dispoziții legale exprese.

În mod asemănător, în legătură cu obligativitatea efectelor deciziilor Curții Constituționale pentru instanțele de judecată s-a pronunțat de altfel instanța supremă, prin Decizia nr. 3 din 4 aprilie 2011¹⁸⁷, prin care s-a statuat că “deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii, ceea ce înseamnă că trebuie aplicate întocmai, nu numai în ceea ce privește dispozitivul deciziei, dar și considerentele care îl explicitează”; că “dacă aplicarea unui act normativ în perioada dintre intrarea sa în vigoare și declararea neconstituționalității își găsește rațiunea în prezumția de constituționalitate, această rațiune nu mai există după ce actul normativ a fost declarat neconstituțional, iar prezumția de constituționalitate a fost răsturnată” și, prin urmare, “instanțele (...) erau obligate să se conformeze deciziilor Curții Constituționale și să nu dea eficiență actelor normative declarate neconstituționale”. Or, o consecvență de interpretare impune *mutatis mutandis* același raționament și aceeași soluție pentru problema de drept ce face obiectul prezentului recurs în interesul legii. De aceea, din punctul de vedere al dreptului intern, se concluzionează că judecata nu se poate întemeia pe o dispoziție legală inexistentă din punct de vedere juridic, ca urmare a declarării ei ca fiind neconstituțională.

Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a mai reținut că intervenția Curții Constituționale nu este asimilată unei intervenții intempestive a

¹⁸⁷ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 350 din 19 mai 2011

legiuitorului, de natură să rupă echilibrul procesual, pentru că nu emitentul actului este cel care revine asupra acestuia, lipsindu-l de efecte, ci lipsirea de efecte se datorează activității unui organ jurisdicțional a cărui menire este tocmai aceea de a asigura supremația legii și de a da coerență ordinii juridice. Mai mult, trebuie observat că, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, se admite că este posibilă chiar intervenția legislativului într-o procedură jurisdicțională aflată în curs de derulare, la care însuși statul este parte, în special atunci când procedura de control jurisdicțional “nu a atins încă faza unei audieri contradictorii a părților în proces, iar puterile publice aveau motive de interes general imperioase să intervină astfel”.

Așadar, două ar fi rațiunile care ar justifica ingerința: 1) caracterul nedefinitiv al procedurii jurisdicționale afectate de măsura adoptată de puterile publice în sensul influențării în favoarea lor a soluției procesului; și 2) existența unui motiv de interes general imperios. Raportat la aceste considerente, care se degajă din jurisprudența instanței europene, trebuie făcută distincție după cum pronunțarea deciziei a avut loc înainte de soluționarea cu caracter definitiv a procedurii judiciare sau, dimpotrivă, ulterior acestui moment.

În ceea ce privește legitimitatea demersului organului jurisdicțional constituțional, ea decurge din atribuțiile pe care le are conform legii și Constituției, iar motivul de ordin general imperios transpare din motivarea deciziei Curții Constituționale (înlăturarea unor situații de incoerență și instabilitate, a unei duble reglementări în aceeași materie). Așadar, prin intervenția instanței de contencios constituțional, ca urmare a sesizării acesteia cu o excepție de neconstituționalitate, s-a dat eficiență unui mecanism normal într-un stat democratic, realizându-se controlul a posteriori de constituționalitate. De aceea, nu se poate

susține că prin constatarea neconstituționalității textului de lege și lipsirea lui de efecte *erga omnes și ex nunc* ar fi afectat procesul echitabil, pentru că acesta nu se poate desfășura făcând abstracție de cadrul normativ legal și constituțional, ale cărui limite au fost determinate tocmai în respectul preeminenței dreptului, al coerenței și al stabilității juridice.

Dreptul de acces la tribunal și protecția oferită de art. 6 par. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului nu înseamnă recunoașterea unui drept care nu mai are niciun fel de legitimitate în ordinea juridică internă. Atunci când intervine controlul de constituționalitate declanșat la cererea uneia din părțile procesului nu se poate susține că este afectată acea componentă a procedurii echitabile legate de predictibilitatea normei (cealaltă parte ar fi surprinsă pentru că nu putea anticipa dispariția temeiului juridic al pretențiilor sale), pentru că asupra normei nu a acționat în mod discreționar emitentul actului. O interpretare în sens contrar ar însemna, în fapt, suprimarea controlului de constituționalitate și, ceea ce este gândit ca un mecanism democratic, de reglare a viciilor unor acte normative, să fie astfel înlăturat. Continuând să aplice o normă de drept inexistentă din punct de vedere juridic (ale cărei efecte au încetat), judecătorul nu mai este cantonat în exercițiul funcției sale jurisdicționale, ci și-o depășește, arogându-și puteri pe care nici dreptul intern și nici normele convenționale europene nu i le legitimează.

Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a constatat și că intrarea în vigoare a Legii nr. 221/2009 a dat naștere unor raporturi juridice în conținutul cărora intră drepturi de creanță în favoarea anumitor categorii de persoane (foști condamnați politic). Aceste drepturi de creanță sunt însă condiționale, pentru

că ele depind, în existența lor juridică, de verificarea de către instanță a calității de creditor și de stabilirea întinderii lor de către același organ jurisdicțional. Sub acest aspect, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat că o creanță de restituire este “o creanță sub condiție” atunci când “problema întrunirii condițiilor legale ar trebui rezolvată în cadrul procedurii judiciare și administrative promovate”. De aceea, “la momentul sesizării jurisdicțiilor interne și a autorităților administrative, această creanță nu putea fi considerată ca fiind suficient stabilită pentru a fi considerată ca având o valoare patrimonială ocrotită de art. 1 din Primul Protocol” (**Caracas c. României**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 189 din 19 martie 2007). În mod asemănător s-a reținut într-o altă cauză (**Ionescu și Mihăilă c. României**, hotărârea din 14 decembrie 2006, par. 29), și anume că reclamantele s-ar putea prevala doar de o creanță condițională, deoarece “problema îndeplinirii condițiilor legale pentru restituirea imobilului trebuia să fie soluționată în cadrul procedurii judiciare pe care o demaraseră”. Nu este vorba așadar, în ipoteza dată de recursul în interesul legii, de drepturi născute direct, în temeiul legii, în patrimoniul persoanelor, ci de drepturi care trebuie stabilite de instanță, hotărârea pronunțată urmând să aibă efecte constitutive, astfel încât, dacă la momentul adoptării deciziei de neconstituționalitate nu exista o astfel de statuare, cel puțin definitivă, din partea instanței de judecată, nu se poate spune că partea beneficia de un bun care să intre sub protecția art. 1 din Protocolul nr. 1. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat că “o creanță nu poate fi considerată un bun în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1, decât dacă ea a fost constatată sau stabilită printr-o decizie judiciară trecută în puterea lucrului judecat” (**Fernandez-Molina Gonzales**

ș.a. c. Spaniei, 18 octombrie 2002). Rezultă că în absența unei hotărâri definitive care să fi confirmat dreptul înaintea apariției deciziei Curții Constituționale nu s-ar putea vorbi despre existența unui bun în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1.

În ceea ce privește noțiunea de “speranță legitimă”, fiind vorba în speță de un interes patrimonial care aparține categoriei juridice de creanță, el nu poate fi privit ca valoare patrimonială susceptibilă de protecția art. 1 din Protocolul nr. 1 decât în măsura în care are o bază suficientă în dreptul intern, respectiv atunci când existența sa este confirmată printr-o jurisprudență clară și concordantă a instanțelor naționale (**Maria Atanasiu ș.a. c. României**, par. 137). O asemenea jurisprudență nu se poate spune însă că se conturase până la momentul adoptării deciziilor Curții Constituționale, având în vedere că jurisdicția supremă nu definitivase procedura în astfel de cauze, prin pronunțarea unor hotărâri care să fi confirmat dreptul reclamantilor de o manieră irevocabilă. De asemenea, nu exista o bază suficientă în dreptul intern care să contureze noțiunea de “speranță legitimă,” iar nu de simplă speranță în valorificarea unui drept de creanță, și pentru că norma legală nu ducea, în sine, la dobândirea dreptului, ci era nevoie de verificarea organului jurisdicțional.

În concluzie, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a constatat că se poate afirma că există un bun susceptibil de protecția art. 1 din Protocolul nr. 1 numai în măsura în care la data pronunțării deciziei Curții Constituționale exista o hotărâre definitivă care să fi confirmat dreptul reclamantului. Aprecierea în acest sens este dată de faptul că, prin raportare la art. 376 din Codul de procedură civilă, asemenea hotărâri reprezintă titluri executorii, susceptibile ca atare de

executare silită, apte să ducă la nașterea unei valori patrimoniale în favoarea părții (mulți dintre beneficiarii unor asemenea hotărâri procedând de altfel, de îndată, la punerea în executare silită). Deși dreptul stabilit prin hotărâri definitive era unul revocabil, întrucât nu fusese epuizat

exercițiul căilor de atac, această revocabilitate trebuie apreciată din perspectiva căii extraordinare de atac ce mai putea fi exercitată și care nu permitea decât un control de legalitate asupra temeiului juridic incident la momentul pronunțării hotărârii definitive.